

Kamil Sulej*

SPRAWOZDANIE Z VII FESTIWALU
KATOLICKIEJ NAUKI SPOŁECZNEJ
OD TEORII DO PRAKTYKI (28-30 WRZEŚNIA 2023 R.)

REPORT ON THE 7TH FESTIVAL OF CATHOLIC SOCIAL TEACHING
FROM THEORY TO PRACTICE (SEPTEMBER 28-30, 2023)

Festiwal Katolickiej Nauki Społecznej wpisał się w kalendarz wydarzeń, mających na celu promocję nauczania Kościoła w kontekście współczesnych problemów społecznych, gospodarczych oraz politycznych. Wybitni specjaliści dokonali oceny wyzwań, z którymi spotyka się polskie społeczeństwo oraz szukali dobrych rozwiązań. Wśród poruszanych zagadnień znalazły się m.in. odniesienia do ekonomii człowieka, sztucznej inteligencji oraz *fake news*.

Obecność międzynarodowych ekspertów wyróżniła tegoroczną edycję od poprzednich, ponieważ stworzyła przestrzeń do poznania europejskich analiz społecznych. Podczas wystąpienia inauguracyjnego Kamil Sulej, prezes zarządu Civitas Christiana, podkreślił, że współcześnie bardzo wymagające jest budowanie autentycznych relacji i pokoju. Trud ten wynika z wielu czynników, takich jak: przemiany społeczno-kulturowe, upatrywania polityczne czy różnice światopoglądowe. Nabrało to szczególnego znaczenia podczas tegorocznej edycji Festiwalu, który odbył się w cieniu wojny toczącej się nadal u naszych wschodnich sąsiadów. Nasze społeczeństwo polaryzuje się także w związku ze zbliżającymi się wyborami parlamentarnymi. Kamil Sulej dodał, że pragnienie zaangażowania na rzecz budowania pokoju jest wyrazem poszukiwania prawdy i życia w duchu ewangelicznego błogosławieństwa: „Błogosławieni, którzy wprowadzają pokój, albowiem oni będą nazwani synami Bożymi”. W encyklice *Pacem in terris*, której 60. rocznicę

* Kamil Sulej – historyk, sekretarz redakcji „Społeczeństwo. Studia, prace badawcze i dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła”, prezes zarządu Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana”, ORCID: 0000-0003-3168-8592.

ogłoszenia obchodzimy w tym roku, święty papież Jan XXIII zachęcał, aby dążyć do pokoju pomiędzy wszystkimi w oparciu o prawdę, sprawiedliwość, miłość i wolność.

Bp Marian Florczyk, przewodniczący Rady ds. Społecznych KEP, zaznaczył, że katolicka nauka społeczna rzuca światło na problemy społeczne. Odnosił się także do źródeł nauczania społecznego Kościoła, wskazując na problemy, które wpłynęły na powstanie pierwszej encykliki społecznej *Rerum novarum*, a mianowicie lawiny przemian związanych z rozwojem przemysłu i problemami ludzi pracujących w fabrykach. Zaznaczył, iż współczesny człowiek również nie jest pozbawiony problemów społecznych, dlatego nauczanie społeczne Kościoła daje nam szansę na ich ocenę i podjęcie działań, które mogą je rozwiązać.

1. WYZWANIA ŚWIECKICH: KRYZYS MYŚLI, RELACJI I SOLIDARNOŚCI

Podczas wykładu inauguracyjnego abp Domenico Sorrentino omówił rolę liderów świeckich. Szczególną uwagę zwrócił na dziedzictwo nauczania bł. Giuseppe Tonioli, stawiając pytanie, czy z dzisiejszej perspektywy ma sens odwoływanie się do kogoś, kto żył ponad 100 lat temu? Uczestnicy usłyszeli w odpowiedzi, że tak, jednak tylko wtedy, gdy jego myśl jest prorocza.

Arcybiskup podkreślił, że określenie «świecki» jest niejednoznaczne, ponieważ odnosi się do świeckich wierzących, ale także niewierzących i w tym kontekście jest często używane współcześnie. Zaznaczył, że obecnie świeccy mają takie same problemy, bez względu na powyższy podział. Zaproponował własną koncepcję rozumienia tego zagadnienia za pośrednictwem figury geometrycznej, jaką jest trójkąt. Figura wskazuje na trzy konkretne punkty, w których można umieścić trzy kryzysy, które dotyczą korzeni naszego społeczeństwa. W górnym wierzchołku został umieszczony kryzys myśli, w dolnych: kryzys relacji i kryzys solidarności. Kryzys myśli to nic innego jak wszechobecny relatywizm, który Benedykt XVI określał mianem dyktatury. Zwróćmy uwagę, że współczesna kultura jest prześląknięta sceptycyzmem i relatywizmem, który nie oszczędził katolików. Dzisiaj mamy skłonność do myślenia, że nie można pojąć obiektywnego sensu rzeczywistości, co niesie za sobą moralność bez uniwersalnych przykazań i norm. Wybory co do postępowania dokonywane są bez odniesienia do obiektywnych ram wartości, ważnych zawsze i dla wszystkich. Ponowoczesność sprawiła, że jej podstawowe czynniki runęły. Natomiast subiektywne pewniki karmią się emocjonalnością i uczuciowością zamiast myślą. Obecnie influencerzy w mediach społecznościowych wpływają na człowieka i bez zastanowienia odbiorców budują ich pewniki. Jednak w każdej chwili są gotowi je zmienić, przeżywając kolejne emocje.

W kontekście kryzysu relacji abp Sorrentino zwrócił uwagę, że bez relacji nie jest możliwe zrozumienie człowieka. „Ja” buduje się zawsze w odniesieniu do

„ty”, czego owocem jest „nam”. Relacja rozwija się ze światem ożywionym i nieożywionym. Wzajemna zależność była sekretem równowagi pomiędzy człowiekiem a światem, ale zawsze przynosiła korzyści zarówno człowiekowi, jak i naturze. Jednak kiedy nastąpiła jednostronna ekspansja ludzkiej podmiotowości, wzmocniona przez technokrację pozbawioną zasad etycznych, środowisko zaczęło doznawać rzeczywistej przemocy. Arcybiskup zaznaczył, że oderwanie człowieka od natury sprawia, że społeczeństwo oddala się coraz bardziej od siebie. W procesie postępującej dezintegracji, która rozwinęła się pod wpływem pierwszej i drugiej rewolucji przemysłowej, człowiek został „wyjęty” z naturalnego środowiska rodzinnego, religijnego i kulturowego. Stał się liczbą zastępowalną z prawem popytu i podaży. Pojawiła się konkurencja pomiędzy ubogimi a bogatymi, która przynosiła korzyści klasie posiadającej kapitał. Giuseppe Toniolo uważał, że lekarstwem było rozwinięcie gospodarki spółdzielczej poprzez tworzenie relacji łączących w imię wolności, a nie walki klasowej. Współcześnie pozostaje niezmiennie wyzwanie budowania relacji, szczególnie w okresie, kiedy toczą się wojny w Europie i wciąż brakuje organizacji międzynarodowych umożliwiających zapewnienie ładu i pokoju. Jest to gra o naszą przyszłość.

Na zakończenie abp Sorrentino zwrócił uwagę na kryzys solidarności, będący skutkiem kryzysu relacji. Definicja solidarności wskazuje na trwałą wolę angażowania się na rzecz dobra wspólnego, czyli wszystkich i każdego. Wszyscy jesteśmy odpowiedzialni za wszystkich. Konsekwencją tego jest podjęcie moralnych kroków, aby nikt nie był urażony w jego godności, aby każdy mógł rozwijać swój potencjał, podejmując działania na rzecz dobra wspólnego. Koncepcja ta zakłada wzajemną odpowiedzialność, wsparcie i pomoc, które powierzone są nie tylko państwu, lecz wszystkim podmiotom, każdemu człowiekowi, który pośredniczy między jednostką a państwem. Bł. Toniolo przestrzegał, iż brak zachowania takiej postawy doprowadzi do panteizmu państwowego. W systemie takim państwo działa bez granic, czuje się wszechmocne. Działanie takie jest charakterystyczne dla państw autorytarnych, ale także demokratycznych, które scentralizowane są wyłącznie przy jednej grupie władzy i prowadzone w duchu jednego kryterium. Współcześnie odczuwamy ogromny deficyt solidarności. Demokracja powinna być karmiona etyką solidarności, opartą na koncepcji powszechnego braterstwa. Warto także zwrócić uwagę na indywidualizm grupowy. Patrzenie wyłącznie na siebie, bez dostrzegania innych, jest globalną patologią. Bogactwo świata jest skoncentrowane w nielicznych rękach, podczas gdy większość ludzkości żyje w niedostatku, cierpiąc z powodu głodu i braku dostępu do podstawowych usług.

Pierwszy dzień Festiwalu Katolickiej Nauki Społecznej zakończyła gala, podczas której wręczono nagrodę *Bonum et Lucrum*. Tegorocznymi laureatami zostali państwo Lena i Władysław Grochowscy, którzy zostali wyróżnieni za szacunek do historii i ludzi, styl organizacji pracy, zarządzanie metodą dialogu, a także za ochronę i pomoc udzielaną osobom niepełnosprawnym oraz profesjonalną opiekę

nad repatriantami. Natomiast wyróżnienie za najlepszą publikację z zakresu katolickiej nauki społecznej trafiło do Pawła Kęski za monografię pt. *Zawsze głosiłem prawdę. Nauczanie społeczne w wypowiedziach księdza Jerzego Popiełuszki. Wybór źródeł*.

Drugiego dnia uczestnicy Festiwalu wzięli udział w Mszy św. celebrowanej przez abp. Domenico Sorrentino i kapłanów przybyłych z całej Polski. Następnie prof. Aniela Dylus wygłosiła wykład pt. *Dlaczego biznes potrzebuje etyki?* Treść wystąpienia została opublikowana w całości na kartach niniejszego wydania. Po wykładzie organizatorzy przygotowali trzy debaty eksperckie.

2. EKONOMIA WSPÓŁCZESNEGO CZŁOWIEKA

Debata, w której udział wzięli: abp Domenico Sorrentino, Alberto Stizzoli, prof. Sławomir Sowiński oraz ks. dr Dariusz Wojtecki, miała na celu pogłębienie myśli bł. Giuseppe Tonioli w kontekście odpowiedzialności za współczesne relacje społeczne. Ekonomia człowieka to umiejętność patrzenia na gospodarkę w odpowiedzialności budowania dobra wspólnego.

Alberto Stizzoli zaznaczył, iż współczesne społeczeństwo opiera się na konsumpcji.

Społeczeństwo żyje w pewnej klatce ideowej, ponieważ praca nie jest już pasją i realizacją człowieka, lecz jest tylko trudem instrumentalnym, który pozwoli mu być szczęśliwym tylko wtedy, kiedy będzie konsumować w dowolnym czasie.

Podkreślił słowa papieża Franciszka, że bez nowej koncepcji ekonomicznej, w tym gospodarki, nasza ziemia nie wytrzyma starcia z kapitalizmem. Ekonomia ludzka to nie jest ekonomia kapitalistyczna. Ekonomia jest zdrowa wtedy, gdy realizują ją trzy czynniki: natura, praca oraz człowiek, który pracuje. Gospodarka jest zdrowa właśnie wtedy, kiedy jest ludzka, kiedy to człowiek ma pierwszeństwo, a nie jak głoszą ideolodzy, zwycięża kapitał. Bł. Toniolo podkreślał, że gospodarka jest głęboko ludzka wtedy, kiedy czynniki składające się na nią skoncentrowane są na człowieku, a człowiek musi być pojmowany w sposób integralny. Wskazywał, że nowożytność zaburzyła tę integralność, ponieważ człowiek przestał wieść prym w tej kwestii. Katolicka nauka społeczna pokazuje, że człowiek jest zawsze w centrum. Natomiast ekonomia powinna być zarządzana przez człowieka, aby mu służyć.

Drobni przedsiębiorcy, w kontekście etyki w ekonomii mają przed sobą szczególnie duże wyzwania – zaznaczył prof. Sławomir Sowiński. Decyzja o założeniu firmy i wzięciu odpowiedzialności za siebie, swoją rodzinę i pracowników jest wielkim wyborem moralnym. W kontekście patrzenia ekonomicznego pojawiają się pytania, czy potrzebujemy nowej ekonomii, nowego odczytania dokumentów

społecznych, czy potrzebujemy chrześcijańskiej ekonomii, czy raczej ukazania wymiaru ekonomii z perspektywy ludzi wierzących?

3. SZTUCZNA INTELIGENCJA

Potrzebujemy krytycznego myślenia, ponieważ tylko w ten sposób człowiek będzie mógł zrozumieć zachodzące procesy społeczne oraz niebezpieczeństwa, które niosą ze sobą. W debacie pt. *O potrzebie krytycznego myślenia – sztuczna inteligencja* udział wzięli: Michał Kłosowski, ks. prof. Józef Kloch, prof. Jerzy Surma oraz Marta Karpińska.

Sztuczna inteligencja tworzy ogromny rynek zbytu poprzez wymianę dóbr. Jest nazywana marketingiem nowoczesności. Wszystko wskazuje, że będzie się ona ciągle rozwijała – zauważył Michał Kłosowski. Człowiek, jako podmiot, dokonuje wyborów konsumpcyjnych oraz politycznych na podstawie podpowiedzi i sugestii przekazywanych przez system. Michał Kłosowski zauważył, że mając świadomość niebezpieczeństw i zagrożeń, możemy je zmieniać, wykorzystując katolicką naukę społeczną do tworzenia autentycznych relacji społecznych. W ten sposób będzie można łatwiej uniknąć manipulacji, ponieważ krytyczne myślenie otwiera drogę do prawdy. Sztuczną inteligencję możemy regulować za pośrednictwem aktów prawnych lub za pomocą aktów etycznych i moralnych, co proponuje Stolica Apostolska. W tym miejscu rodzi się pytanie, czy można stworzyć jedną płaszczyznę etyczną, której źródłem jest sztuczna inteligencja?

Jakość generowanych odpowiedzi przez czat GPT jest pochodną korpusu językowego, na podstawie którego jest „on” uczony, co uzależnione jest od dostarczonych mu plików. Należy przez to rozumieć, że korpus był uczony w nurcie liberalno-lewicowym, dlatego udziela odpowiedzi w takim duchu. Ma to ogromne znaczenie w budowaniu świadomości społecznej, ponieważ na podstawie tych danych będą uczyły się i kształtowały kolejne pokolenia, o czym powinniśmy pamiętać. Model tak skonstruowanego czatu GPT powoduje, że jest on stronniczy – podkreślił prof. Surma. Pojawia się także zjawisko udzielania odpowiedzi przez czat poprawnej językowo, lecz całkowicie bez sensu i kontekstu. Jeśli odbiorca nie posiada wiedzy i krytycznego myślenia w danej dziedzinie, jest manipulowany i wprowadzany w błąd. Skutki korzystania z czatu tej generacji powodują wprowadzanie odbiorców w halucynacje intelektualne.

Wojna na Ukrainie jest przykładem, że ta sama technologia źle zastosowana potrafi niszczyć człowieka i wszystko, co go otacza. W tym miejscu zaczyna się rozumienie etyki i odpowiedzialności człowieka – podkreślił ks. prof. Józef Kloch. Innym zagadnieniem jest medycyna. Człowiek powinien być świadomy, ile wiadomości pozyskują o nas boty np. w kontekście spożywania leków, zamawianych badań i ich wyników. Ścisłe wiąże się to z ochroną naszych danych – dodał. Należy

zaznaczyć, iż w całym procesie najważniejszy jest człowiek. Zebrane duże ilości danych, proponujących najlepsze rozwiązania, na końcu zawsze są uzależnione od człowieka, który podejmuje decyzję o ich wyborze i zastosowaniu.

Natomiast uzależnienie od korzystania z sieci i urządzeń przez dzieci pozbawia ich krytycznego myślenia, co stanowi duży problem. Płyne z tego wnioski nie tyle całkowitego zakazu korzystania, ile uczenia o niebezpieczeństwach. Ks. prof. Kloch w tym kontekście zaproponował odtrucie cyfrowe.

Sztuczna inteligencja może posiadać wymiar etyczny, co zapowiedział Watykan w kodeksie etycznym dla sztucznej inteligencji. Jest to możliwe tylko wtedy, kiedy zostaną zachowane warunki zaproponowane m.in. przez teologa moralnego, o. Paolo Benantiego, a są to: przejrzystość, odpowiedzialność, bezstronność, niezawodność, bezpieczeństwo oraz prywatność.

4. KTO ZARABIA NA KŁAMSTWIE?

Ostatnia debata ekspercka podczas Festiwalu dotyczyła tematu: *Prawda czy fake news? Kto zarabia na kłamstwie?* Wzięli w niej udział: Katarzyna Adamiak-Sroczyńska, Marek Zuber, Wojciech Garbacik oraz Mateusz Gawroński.

Debata rozpoczęła się od próby zdefiniowania zagadnienia *fake news*. Kłamstwo przeinaczające poznana prawdę to zdaniem Katarzyny Adamiak-Sroczyńskiej współczesna definicja *fake news*. Podobne rozumienie podtrzymał także Marek Zuber, podkreślając, że jest to również kłamstwo podane w taki sposób, aby sprawiało wrażenie prawdy, co jest najbardziej niebezpieczne. Teza taka jest bardzo niebezpieczna szczególnie w procesach kształtowania opinii społecznych lub decyzji politycznych i gospodarczych. Następnie Wojciech Garbacik definiując *fake news*, wskazał, że ich powstanie nie wiąże się z dobą ostatni lat, powstawały bowiem już dużo wcześniej. Znacząca różnica polega na narzędziach, które je rozpowszechniały, co wiąże się z nowymi technologiami.

Media w kontekście *fake news* odrywają znaczącą rolę, widoczną szczególnie w pracy dziennikarza, od którego zależy jakość i poziom przekazywanych wiadomości. Co różni obecną pracę dziennikarzy od tej z lat 90. XX w.? Aby napisać artykuł, dziennikarz był zobowiązany pojechać na miejsce wydarzenia i zebrać informacje. Obecnie wystarczy, aby jedna osoba przygotowała tekst, a inni przekazują go swoim redakcjom. Kolejnym aspektem jest brak weryfikacji przekazywanych informacji i danych. Natomiast trzecią charakterystyczną kwestią jest przekazywanie informacji przez osoby uznane w społeczeństwie za autorytety. Dobrym przykładem są informacje przekazywane przez prezesa NBP, które nie zostały zweryfikowane i przekazane opinii publicznej w szybkim przekazie informacji.

Weryfikowanie informacji zawartych w *fake news* jest możliwe tylko poprzez weryfikację źródeł. Współcześnie jest to bardzo trudne i wymagające, jednak wszyscy eksperci debaty podkreślili, że to jedyna szansa.

Na zakończenie Festiwalu organizatorzy przygotowali dwa rodzaje szkoleń. Pierwsze, dla katechetów archidiecezji warszawskiej pt. *Fake news w pracy katechety. Geneza, istota i przeciwdziałanie*, poprowadziła dr Klaudia Rosińska. Drugie pt. *Dobra komunikacja i skuteczne realizowanie projektów w zespole* poprowadził Franciszek Niemyski.

Festiwal Katolickiej Nauki Społecznej był dobrą okazją do wymiany doświadczeń i wiedzy na temat problemów społecznych, z którymi coraz częściej borykamy się w życiu zawodowym, społecznym oraz rodzinnym. Organizatorzy poprzez posługiwanie się metodą: od teorii do praktyki dążyli do przybliżenia uczestnikom wiedzy i umiejętności krytycznej analizy współczesnych zjawisk społecznych z perspektywy katolickiej nauki społecznej. Ponadto przyświecała im myśl, aby zdobyta teoria była inspiracją do zaangażowania się na rzecz dobra wspólnego.

Wszystkie debaty eksperckie zostały udostępnione w linku, który możemy otworzyć po zeskanowaniu poniższego kodu QR.

